

[אוצר החכמות]

התקינו ששלוחי בי"ד שבכל דור ודור יפקירו כשימצאו כלאים בשדה אחר שהכריזו באחד באדר, ואחר שרפו ידי בי"ד מחמת דנפיש בני עשר מדות בעקבתא דמשיחא ואין מכריזין ואין שולחין ואין מפקירין אין כאן הפקר בי"ד¹³².

שני אלפים תורה

יתירה מזו: תקופת חז"ל היתה תקופה בלתי שגרתית בדברי-ימי-עולם. חז"ל עוד חיו ב,שני אלפים תורה"¹³³. בשני האלפים האלו הותאם כל מהלך הטבע בעולם במקביל לרצון הקב"ה בתורתו. רצה הקב"ה לאסור, למשל, אכילת בהמה שנפלו בה מומין מסויימים — העלים בימי חז"ל את התרופה למומים הללו, כדי שיקבעו את הדין האוסר אכילתה לכל הדורות, אף לימים שבני-אדם כבר יצליחו לגלות את התרופות או שמחלה פלונית תתדל מלהמית.

היו ששאלו על דברי חז"ל¹³⁴ ש,טריפה אינה חיה": והרי אנו רואים טריפה והיא חיה? אלא אומר החזון-איש, באמת נראה דברא הקב"ה רפואות אף לטריפות — וכדאמר¹³⁵ בסגולת אבן טבא שמחיה את המתים, ושם בסגולת עשב סמתרא, ואמר שמואל¹³⁶ אי לא זיקא עביד סמתרא להרוגי מלכות וחיי¹³⁷. ואמרו¹³⁸ שחזקיה גנו ספר רפואות, ופרש"י שהיו מתרפאין מיד — אלא שלא נתגלו בכל דור ודור ובכל מקום ומקום. ויש אשר נתגלו וחזרו ונשכחו. והכל ערוך ומסודר מאת הבורא ב"ה בראשית הבריאה. ונמסר לחכמים לקבוע הטריפות^{138*} על-פי

132. שם, עמ' 88.

133. ראה: עבודה-זרה, דף ט' ע"א.

134. חולין, דף מ"ב ע"א.

135. בבא-בבא, דף ע"ד ע"ב.

136. בבא-מציעא, דף ק"ז ע"ב.

137. „לולא נשיבת הרוח שנכנס במכה אפשר היה להפעיל סם המחבר בשר חתוך, ומן העשבים הוא" — ע"פ רש"י שם.

138. פסחים, דף נ"ו ע"א.

138*. והשווה עם דבריו ב,קונטרס השיעורים" (חזו"א אורח-חיים סימן ל"ט ס"ק ט"ו) לגבי סוגים של טריפה התלויים בשיעורין, ד,אפשר דחייה [של בהמה ספק טריפה] תלויים בהוראת החכם, אם היתה ההוראה בחייה, עיי"ש.

רוח קדשם, שהופיעה עליהם. והנה היה צריך להקבע בב' אלפים תורה דיגי הטריפות לדורות; וכדאמר¹³⁹ „רבי ור' נתן סוף משנה, רב אשי ורבינא סוף הוראה” ואין לנו תורה חדשה אחריהם. והיו קביעות הטריפות כפי השגחתו ית' בזמן ההוא, ואותן המחלות, שהיו פרוונקא דמלאכא דמותא בזמן ההוא, שלא נתן הקב"ה לברואיו אז רפאות תעלה להן, המה הטריפה שאוסרתן התורה בין בזמן ההוא, ובין בזמן של הדורות הבאים, שמסר הקב"ה את משפטי התורה שלהן לחכמי הדורות ההם. ואפשר עוד, שלא בהתגלות סמי הרפואה ואופניהם לבד נשתנו בזמננו, אלא גם בשינוי הגופים החיים, כמו שינוי מעוטי הדם, שהראשונים הוכרחו להקזה והאחרונים הקזה סכנה להם, וכן בשינוי האקלימים, ושאר עניני הטבע. ואפשר, דניתוחים שבזמנינו לא היו מועילים בימים הראשונים, וגם אפשר דאינם בכל האקלימים החמים והצנים. וזה לשון הרמב"ם¹⁴⁰: „וכן אלו שמנו ואמרו שהן טריפה, אף-על-פי שיראה בדרכי הרפואה שבידינו שמקצתן אינן ממיתין ואפשר שתחיה מהן, אין לך אלא מה שמנו חכמים, שנאמר: „על פי התורה אשר יורוך”¹⁴¹. ודבריו ז"ל סתומים, שכנראה הוא מקיים אמיתת דברי הרופאים, וא"כ איך נתיישבו דברי חכמים, אשר המה כמסמרות לעד? אבל לפי מה שכתבנו נחא”¹⁴².

משנת חז"ל — התגלות אלקית

ובכן: „כל תורה שבגמ' היא התגלות תורה שבעל-פה שנתגלה ע"י חכמי הגמרא... ופעם היו דבריהם בקבלה ממש איש מפי איש, ופעם שזכו ברוח קדשם בדקדוק התורה שבכתב והמשנה שבידם להחזיר הנשכחות, וניתנו כולן מסיני”¹⁴³, „וכל הסכמותיהם היה השגחת הבורא יתברך ובהופעת רוח הקודש וכבר הסכים הקב"ה על ידן”¹⁴⁴, „וכל הנאמר בה

139. בבא-מציעא, דף פ"ו ע"א.

140. פרק י' מהלכות שחיטה, הלכה י"ג.

141. דברים יז, יא.

142. חזו"א ספר יורה-דעה, עמ' 34.

143. חזו"א ספר אורח-חיים, עמ' 466.

144. חזו"א על הרמב"ם, דלכות ממרים, פ"ב, ה"א.

[בגמרא] בין בסגנון מכוון ובין בסגנון מקרי היה הכל בכונה שלמה ומדויקה למען נשמע ונלמד את ההלכה המסורה לנו¹⁴⁵.

במה דברים אמורים: ביחס לעצם הדין, איך שהוכרע, בעוד כדי לדמות מילתא למילתא שונה היא המדה. הרי שנחלקו תנאים במשנת „כלים” בנוגע לכלי בגודל מסוים אם מקבל טומאה או לאו, אחריהם באו הפוסקים והכריעו כפי שראוי להכריע — ומכל-מקום „אין אנו יכולין ללמוד מהן לדוגמתן, כי הדמיון של המעשים למה שבאה בתורה עליהם צריכה לחכמת החכמים שבכל דור ודור להורות לעם את המעשה אשר יעשון, ונופלת בהם המחלוקת כטבע דברים שכלים, ותלמידיהם של ר”מ ור”י אשר ידעו את הכלים ההם ופלוגתת רבותינו בהם ידעו גם לדון מהם למעשים אחרים, אבל אנו אין לנו ללמוד משמות הכלים שום דין, והעתקת הפוסקים שמות האלה וכיוצא בענינים אלו הוא לתועלת הגעת הידיעה הברורה במשנה ובגמרא, שהיא תכלית ידיעת התורה, וזהו כוונת הפוסקים בספריהם במקומות הרבה, ולא חדלו לעשות סגנונם ולשונם ממה שיהיה תועלת להתלמידים בהבנת הסוגיא על מכוונה, אף שיכביד הסגנון הזה והלשון ההיא על הלומד מדבריהם להנהיג המעשה בלי הבן בגמרא, מבלי שימצא בקשתו בדבריהם”¹⁴⁵.*

מה בין תנאים לאמוראים? ההבדל נהיר לחזון-איש כיאות: „האמת בזה, שדור שאחר המשנה ראו את מיעוט הלבבות נגד בעלי המשנה וידעו לבטח שהאמת לעולם עם הראשונים, ואחרי שידעו אמתת הדבר שאי-אפשר ששיגו הם האמת מה שלא השיג אחד מן התנאים, לא היו רשאים לחלוק והיו רק שונים כל דברי התנאים שקדמום, וגם מחתימי התלמוד בטלו דברי אמורא שאמר מחמת העלמת דברי התנא... ובאמת הלא כל התורה בסיני נתנה אפי' מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, והתנאים החזירו מה שנשכח, ועד זמן רבי לא נתגלה הכל, אבל בסוף משנה כבר נתגלה כל מה שראוי להתגלות ולא יתגלה דבר מחודש אלא נרמז הכל באחד מדברי תנאים, וכן נתגלה המשנה מדור ראשון של אמוראים עד דור האחרון.

145. חזו"א ספר אבן-העזר, עמ' 31.

145.* חזו"א ספר טהרות, עמ' 63.

ועלינו חלקנו רק במה שנוזכר בדברי האמוראים" ¹⁴⁶. מרן רבי יוסף קארו קובע בחיבורו „כסף משנה" על הרמב"ם ¹⁴⁷ ש„מיום חתימת המשנה קיימו וקבלו שדורות האחרונים לא יחלקו על הראשונים, וכן עשו גם בחתימת הגמרא, שמיום שנחתמה לא ניתן רשות לשום אדם לחלוק עליה". על כך מעיר החזו"ן איש ¹⁴⁸ כי „לא טובה וחסד עשו עם הראשונים, אלא האמת חייב אותם, כי איך נעשה על דעתנו אם ידענו שדעתנו קצרה והאמת אין אתנו".

אי לזאת, „מיסודי הקבלה לקבל כל מה שנאמר בגמ' ולא לספק בה שהיא דעת יחיד או יחידים עד שנתפרש בהדיא בגמ' שהיא בפלוגתא, ואחרי שאין לנו שום יסוד לומר דגמ' דידן מכחשת האי עובדא, נשארה האי עובדא בכלל התורה המסורה בידינו" ¹⁴⁹ וכן „דבר שנתברר אמתו מן הגמרא אין לזוז ממנו, אף שנפגשו בדחיקת לשון הפוסקים" ¹⁵⁰. גם „עיקר המדה לדחות סוגיות סתומות ושגורות מפני קושיות אינה מדה, לא יתכן שיסמכו חכמי התלמוד שיבינו הבאים אחריהם שאין הסוגיות ד... להלכה מפני קושיא" ¹⁵¹.

פעם בא לפניו הרב יוסף-אברהם וולף, מבני-ברק, ושאל:
— שנינו: „אפילו אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מקל-וחומר זה, זה הוא כי דבר ה' בזה" ¹⁵¹ * — והלא קל-וחומר צריך אדם ללמוד משכלו, איך אפשר לומר שהוא מן השמים?

נתן החזו"ן איש בידו כמה כללים יסודיים בנדון זה, וכך השיב לו:
— משה רבינו קיבל מסיני הן את ההלכות והן את הדרשות שדורשים במדות והשיג הכל באין יגיעה, אלא שגרם החטא וגרמו עוד סיבות

146. קובץ-אגרות, ח"ב, אגרת כ"ד.

147. הלכות ממרים, פרק ב', ה"א.

148. בחידושי הרמב"ם, שם.

149. חזו"ן שביעית, סימן כ'.

150. חזו"ן ספר יורה-דעה, עמ' 208. והשווה בנדון זה: הגהות הרש"ש לפסחים, דף ע"ד ע"א, שמשער פירוש חדש במשנה נגד דברי הגמרא, בתוספת ההדגשה „וכבר הרשנו הרמב"ם בפ"ה דנזיר מ"ה לפרש משנה נגד הגמרא היכא דליכא נפקותא לדינא... גם הגר"א עשה כן, עיי"ש.

151. חזו"ן ספר זרעים, עמ' 110.

151*. סנהדרין, דף צ"ט ע"א.

שנשתכחו הרבה הלכות, וזכו חכמים על-פי המדות שהתורה נדרשת בהן להחזירן ולחשוף שוב את האמת מסיני... ונמשך כח זה לגלות האמת עד „רבי ור' נתן סוף משנה”¹⁵², ונמשך הכח להבין הלכה מתוך דברי התנאים עד „רב אשי ורבינא סוף הוראה”¹⁵³... וכל מקום שמצינו אמורא חולק על דברי תנא אינו כי אם טוען שאין בידי תנא זה המסורת הנכונה, אבל מתנאים ואילך אין רשות לחלוק על קל-וחומר שדרשו הם ומחוייבים להאמין שקל-וחומר זה נאמר מסיני...

ושמא תאמר: הלא מצינו ברבי עקיבא ש„היה דורש מה שלא ידע משה”?¹⁵⁴ לא היה משה רבינו בזמנו זקוק להשלמת התורה על פי תגין וקוצי יו”ד... זה הכח ניתן לרבי עקיבא בימיו... וכל זכות האחרונים בתורה היא יגיעתם בה...^{154*}

אה”ח 1234567

א ר ח ם ש ל מ ע ת י ק י ה ת ו ר ה

„אנחנו קבלנו מרבותינו” — אומר הוא באחת האגרות¹⁵⁵ — להרחיק דמיון נושאים משתנים [בלא מקור בגמ'] תכלית הריחוק וזה יסוד היסודות באמתת התורה... דין המתברר אצלי מן הגמ' הוא אצלי יסוד ההוראה... ובלא ראייה מן הגמרא אין להכריע שום דין. בכלל „אין ראוי לחדש מה

152. בבא-מציעא, דף פ”ו ע”א.

153. שם.

154. והשווה: „אור החיים” על התורה (ויקרא יג, לו) שמבאר ענין זה „כי משה נתן לו ה' תורה שבכתב ותורה שבעל-פה, והנה האדון ב”ה בחכמתו רשם בתורה שבכתב כל תורה שבע”פ שאמר למשה אבל לא הודיע למשה כל מה שנתן לו בע”פ היכן רמז בתורה שבכתב, וזו היא עבודת בני ישראל עמלי תורה שיישבו ההלכות שנאמרו למשה בסיני והסודות והדרשות כולן יתנו להם מקום בתורה שבכתב... וענין זה לא נמסר למשה כולו לדעת כל תושבע”פ היכן היא כולה רמוזה בתורה שבכתב, ולזה אמרו ז”ל שדרש ר”ע דרשות שלא ידעם משה, אין הכוונה שלא ידע משה עיקרון של דברים, הלא ממנו הכל, אפי’ מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, אלא שלא ידע סמיכתם ודיוקם היכן רמוזים בתורה”, עכ”ל. וראה עוד בספר „משך חכמה” להגרמ”ש מדווינסק (ריגא תרפ”ז) עמ’ רפ”ב, שביאר את פשר הענין שלא ידע משה רבינו מה שידעו רבי עקיבא וחבריו, בדרך משלו, עיי”ש.

154*. מרשימות הרב י”א וולף.

155. „קובץ אגרות”, ח”ב, אגרת י”ט.